

REDACTIONEEL

HET MIGRANTENVRAAGSTUK EN HET VLAAMS BLOK

Sinds 9 oktober 1988 is Vlaanderen een brandend politiek probleem rijker. En zoals veelal, komt dit probleem niet op de meest zachtaardige wijze op de politieke agenda terecht, maar gaat dit met nogal wat onaangename nevenverschijnselen gepaard. We doelen vanzelfsprekend op het migrantenvraagstuk en de verkiezingsstunt van het Vlaams Blok. Voortaan weten we nu dat de aanwezigheid van bepaalde groepen migranten in de steden problemen oproept, dat een niet te miskennen deel van de (arbeiders)bevolking er op allerlei manieren moeite mee heeft, dat een partij als het Vlaams Blok op dergelijke ongenoegens electoraal appèl kan doen en dat Antwerpen de komende zes jaar tien Vlaamse Blokkers op de gemeenteraadszetels zal moeten dulden. Vanzelfsprekend wisten sommigen - en ik denk dan in de eerste plaats aan de werkers in het buurtwerk, de migrantenorganisaties, onderwijsmensen en dergelijke - al langer dat het migrantenvraagstuk ernstig diende te worden genomen, maar blijkbaar is pas nu de goegemeente, ook de linkse, er zich van bewust geworden. Het te lang verwaarlozen van wat nu een fundamenteel breukvlak in de maatschappelijke realiteit blijkt te zijn, is iets wat men zich niet ongestraft kan veroorloven, maar waar men op een zeker moment een prijs voor betaalt. Daar ontsnapt ook de linkerzijde niet aan.

De reacties vanwege politici ter linker- en rechterzijde komen in eerste instantie nogal paniekerig over. In de televisiedebatten gedurende de eerste weken na de gemeenteraadsverkiezingen kregen we een toch vrij verwarrende mengeling van eertlijk klinkende verontwaardiging, 'democratische' eensgezindheid over de afkeuring van de 'oplossingen' van het Vlaams Blok en pleidooien voor een ingrijpende heroriëntering van het migrantenbeleid. Toch waagden sommigen het de volksnationale partij te feliciteren omwille van het signaal dat ze heeft gegeven en kon men niet anders dat de legitimiteit van het Vlaams Blok

als politieke partij met een betekenisvolle electorale aanhang te erkennen. Het waren met andere woorden negatief georiënteerde reacties, opgeroepen door de drang in verweer te treden tegen het Vlaams Blok en haar 'oplossingen'. Hoe sterk en hoe eensgezind de democratische partijen het Vlaams Blok ook bekampten, men heeft niet kunnen beletten dat het precies zij is die de politieke agenda op dit punt herschreven heeft, het zij is die de termen van de discussie heeft bepaald. Wellicht was dit wel haar grootste overwinning. Misschien heeft zij wel niets liever dan dat men haar verder in de hoek drumt, zodat zij zich verder als (rechts-) radikale anti-establishment-partij zou kunnen profileren en nieuwe groepen malcontente kiezers aantrekken. Het lijkt mij van het grootste belang dat progressieven het initiatief van het maatschappelijk debat dat zich over het migrantenvraagstuk zal gaan ontwikkelen, (opnieuw) naar zich toehalen, het migrantenvraagstuk uit handen van het Vlaams Blok nemen en zelf de kaders en termen van de discussie bepalen. Daartoe echter moet links in staat zijn een rationele analyse van het probleem op te bouwen, en precies dat lijkt mij momenteel het probleem.

Men doet er mijns inziens verkeerd aan de analyse van het Vlaams Blok als onsamenhangend, irrationeel, onlogisch enzovoort te veroordelen. Vanzelfsprekend zijn er racistische aspecten aan het publieke optreden en de propaganda van veel afdelingen van het Vlaams Blok. Velen hebben zich reeds in het verleden de moeite getroost sommige van die vooroordelen over werkloosheid, kindertal, criminaliteit en dergelijke te ontzenuwen en dat is verdienstelijk. Men kan zich echter grondig afvragen of dit de kern van de zaak is en in de ideologische confrontatie met het Vlaams Blok en het racisme veel oplevert. Op zich is het weinigzeggend - voorzover men dit inderdaad op alle punten zou kunnen aantonen, wat ik betwijfel - dat migranten in hun sociaal gedrag relatief weinig van autochtone Belgen afwijken. Het al dan niet profiteren van sociale voorzieningen of criminaliteit zijn inderdaad voor het publiek gevoelige onderwerpen, maar op zich zijn ze van secundaire betekenis. Hun relevantie en hun gevoeligheid liggen veeleer in het feit dat ze verwijzen naar een meer fundamentele kwestie, namelijk dat van de culturele kloof en tegenstelling die er tussen 'wij' en 'hen' bestaat. Men zou bijvoorbeeld voor wat de sociale zekerheid betreft, best nog een aantal groepen kunnen identificeren die differentieel meer dan andere van uitkeringen genieten, en aangezien de sociale zekerheid een op solidariteit steunend herverdelingsmechanisme is, lijkt dit ook normaal te zijn. Die groepen worden echter maar geproblematiseerd en in

de publieke opinie gestigmatiseerd in de mate dat hun gedrag als een aantasting van een vrij algemeen aanvaarde gedragsnorm wordt ervaren. Voor wat de migranten betreft kan men zeggen dat veel mensen van oordeel zijn dat zij op zoveel punten van algemeen aanvaarde gedragsnormen afwijken, dat er van een echte culturele kloof kan worden gesproken. Dat zij op dit of gene punt niet sterk van de norm afwijken, is interessant, maar tast die ervaring dat het om een cultureel conflict gaat, niet aan. Ik meen met andere woorden dat de linkerkant in haar anti-racistische campagne tot nog toe een aantal fundamentele zaken heeft verwaarloosd. Het benadrukken van gelijkenissen tussen autochtonen en migranten of het benadrukken van het 'slachtoffer'-beeld bijvoorbeeld zijn rationeel verdedigbaar, maar schieten voorbij aan de culturele dimensie die aan hun populaire 'racisme' ten basis ligt. Men doet er verkeerd aan het stemgedrag van 'gewone mensen', die zoals bekend waarschijnlijk voor een goed deel arbeiders zijn en tot het potentiële electoraat van links horen, als irrationeel te beschouwen. Het is niet omdat zij inderdaad in tal van gevallen racistische vormen aannemen, dat populaire opvattingen over migranten genegeerd zouden moeten worden of als irrationeel en onfatsoenlijk gediskwalificeerd. Men laat dan vrij aan een partij die er vanuit een bepaalde ideologie wel in slaagt aansluiting mee te vinden. Het is nonsens te stellen dat een vijfde van de Antwerpse bevolking racistisch is. Het is wel zo dat een zo groot deel van de bevolking van die stad een bepaalde mening over migranten heeft gevormd, dat men er mag van uitgaan dat die mening op ervaringen berust en dat door allerlei factoren, waaronder ook de politieke taktiek van linkse partijen en groepen een dubieuze rol speelt, het Vlaams Blok in staat was die mening politiek en ideologisch te mobiliseren.

Ik ben van mening dat het Vlaams Blok haar electoraal succes dankt aan het feit dat zij precies op het thema van het cultureel conflict tussen 'zij' en 'wij' appel heeft gedaan aan populaire opvattingen over migranten. Uitgaande van de rechtsradikale volksnationalistische premissen die deze partij aanhangt, is de stelling dat de aanwezigheid van grote groepen migranten, wiens cultuur zo sterk van de Westeuropese verschilt, tot ontworteling en confrontatie zal lijden, op zich niet onlogisch. In haar deftige en, officieel althans, niet-racistische versie interpreteert de ideologie van het Vlaams Blok het migrantenvraagstuk in de eerste plaats als een (volks)cultureel conflict, een botsing tussen intrinsiek onverenigbare geaardheden, religies, talen, leefstijlen, en dergelijke. In deze ideologie wordt de authentieke Westeuropese cultuur intrinsiek

als hoger ontwikkeld en superieur aan niet-Westerse culturen gewaardeerd, maar ziet men haar door allerlei ontwikkelingen bedreigd. De aanwezigheid van migranten in de Westeuropese steden, de penetratie van hun cultuur en de aspiraties van migranten op gelijkwaardigheid vormen een onderdeel van die bedreiging en aantasting. Evengoed als het Amerikaanse cultureel imperialisme leiden ze tot vervlakking, ont-aarding, zedelijke verwildering en culturele vervreemding, ontwikkelingen die op termijn de volksaard van de Westeuropese volkeren, de Westerse cultuur en haar superieure positie aanvreten. Overigens zijn ook de migranten zelf door deze culture vermenging getroffen en worden zij, vooral de tweede en volgende generaties, door culturele ver-vreemding en ontaarding getroffen. Dit cultureel conflict kan volgens volksnationalisten niet worden verzoend en leidt tot agressie en geweld. Dat is in grote lijnen de officiële ideologie van het Vlaams Blok. Ook over de 'oplossingen' die het Vlaams Blok voorstelt, zijn er nogal wat misverstanden. Vanuit menselijk standpunt is het inderdaad weer-zinwekkend te overwegen de quasi-totaliteit van migranten te 'repatriëren'. Niettemin is het onjuist te stellen dat het ondoenbaar zou zijn dergelijke aantallen mensen opnieuw van land te doen verhuizen. De geschiedenis van het kapitalisme heeft voldoende voorbeelden van massale georganiseerde migratie waarin met weinig gevoel voor menselijke waardigheid is omgesprongen. Vanuit het rechtsnationalistische denken is een dergelijke 'deportatie' inderdaad logisch. Vooral snog stelt de linkerzijde daar enkel een haast naïef-optimistisch geloof in de mogelijkheden tot integratie tegenover. Ook op dit punt lijkt mij een fundamentele discussie noodzakelijk. Alleen al op grond van de materiële gronden die het migrantenvraagstuk heeft, is een blind vertrouwen in een voluntaristisch integratieperspectief te verwerpen. Er bestaan reële tegenstellingen tussen de autochtonen en migranten, ook tussen arbeiders van beide groepen, en het is zinloos te veronderstellen dat die op korte termijn en zonder aantasting van bestaande machtsstructuren zouden kunnen worden uit de weg geruimd. Vanzelfsprekend zou ik ook een vergaande inspanning in het verbeteren van huisvesting, tewerkstelling, onderwijs, en dergelijke toejuichen, maar dit is, gezien de toestand van vele verwaarloosde buurten van onze steden en van haar achtergestelde bevolking, überhaupt noodzakelijk. Een oplossing voor de culturele tegenstellingen die aan het migrantenvraagstuk vastzitten, zal dit evenwel niet met zich brengen. Overigens lijkt mij ook de vraag of migranten zelf tot vergaande integratie geneigd zijn, van belang. In dit verband is mijn inziens de geringe bereidheid tot het gebruik maken

van de naturalisatie-mogelijkheden een weinig hoopvol element.

Anti-racisten en de linkerzijde hebben de vraag of er inderdaad van een culturele tegenstelling of zelfs van een cultureel conflict kan worden gesproken, steeds genegeerd. De problemen die mensen ervaren met migranten, worden meestal als overgangsverschijselen gezien in de voortgang van het integratieproces, niet als exponenten van een reëel aanwezige culturele tegenstelling. Het lijkt mij voor de linkerzijde van belang het migrantenvraagstuk opnieuw te gaan bekijken, het in zijn materiële en cultuurconflictuele dimensies te analyseren en op die manier een ideologisch kader te schetsen dat tegelijk fundamenteel antiracistisch is en aansluiting vindt bij de reële problemen die zowel gewone mensen als migranten zelf ervaren.